

**Republika Srbija
Savezna Republika Jugoslavija
Predsednički izbori – drugi krug
13. oktobar 2002.**

**MISIJA ZA POSMATRANJE IZBORA PRI
OEBSU-u/KDILJP-u**

Izveštaj o preliminarnim nalazima i zaključcima

Beograd, 14. oktobar 2002. – Misija za posmatranje izbora pri OEBS-u/KDILJP-u (MPI) angažovana na izborima za predsednika Republike Srbije / Savezna Republika Jugoslavija, izdaje svoj drugi izveštaj o preliminarnim nalazima i zaključcima pre zvanične objave izbornih rezultata i pre nego što administrativni i sudski organi budu razmotrili prigovore i žalbe u vezi sa danom izbora. Ovaj izveštaj treba posmatrati u sklopu izveštaja o preliminarnim nalazima i zaključcima, izdatog 30. septembra, nakon prvog kruga glasanja.

PRELIMINARNI ZAKLJUČCI

Dva kruga predsedničkih izbora održana u Republici Srbiji, Savezna Republika Jugoslavija, 29. septembra i 13. oktobra 2002, sprovedena su uglavnom u skladu sa međunarodnim obavezama i standardima demokratskih izbora. Međutim, kao što je navedeno nakon prvog kruga, i dalje su prisutni nedostaci, a posebno u pogledu zakonodavstva nasledjenog od prethodnog režima.

S obzirom na to da preliminarni podaci pokazuju da je odziv birača na dan izbora bio oko 46%, što je znatno manje od potrebnih 50%, drugi krug je bio nevažeći i celokupni izborni postupak mora biti ponovljen. U skladu sa članom 86. Ustava, "izbori za predsednika Republike moraju biti održani najkasnije 30 dana pre isteka" mandata sadašnjeg nosioca te funkcije koji ističe 5. januara 2003. Na osnovu izbornog zakona, izbori moraju biti najavljeni najmanje 45 dana unapred. Prema tome, ukoliko se novi izbori održavaju 6. decembra ili pre tog datuma, potrebno ih je najaviti 22. oktobra ili ranije, kako bi se obezbedio rok od 45 dana za zakazivanje izbora.¹

Kao što je prethodno primećeno, izborna zakonodavstvo sadrži značajne nedostatke koji bi mogli podriti demokratski proces u Srbiji. Dugoročno gledano, potrebno je izvršiti sveobuhvatnu reviziju i izmenu svih izbornih zakona i uložiti koordinirane napore da se poboljša postupak sastavljanja biračkih spiskova. U međuvremenu, a pre objavljivanja novih

¹ Postoje kontroverzna mišljenja u vezi sa pitanjem kada ističe mandat sadašnjeg nosioca funkcije predsednika. Iako izgleda da je sadašnji predsednik dao zakletvu prilikom preuzimanja dužnosti 29. decembra 1997, ima naznaka da on nije stupio na dužnost pre 5. januara 1998. U cilju utvrđivanja lanca događaja koji uslovljavaju sazivanje novih izbora, OEBS/KDILJP koristi onaj kasniji od ova dva datuma. Međutim, ukoliko bi se postigla saglasnost u vezi sa ranijim datumom, tada je prvo neophodno da se izvrši izmena zakona kao što je preporučeno u ovom izveštaju, a tek nakon toga da se sazovu novi izbori, uz poštovanje roka od 45 dana za njihovo najavljanje.

izbora 22. oktobra ili pre tog datuma, potrebno je hitno izmeniti sledeće odredbe izbornih zakona:

- Član 9. Zakona o predsedničkim izborima kojim se utvrđuje da odziv birača u drugom krugu mora biti 50% trebalo bi da bude ukinut, zato što se njime podstiče bojkot od strane neuspešnih kandidata iz prvog kruga, on može podriti poverenje birača u izbore, suprotan je duhu Ustava Srbije i na kraju bi mogao dovesti do ustavne krize u Republici i situacije gde bi se uzastopno ali bezuspešno vršili napori da se izabere predsednik;
- Član 6. Zakona o predsedničkim izborima trebalo bi da bude pojašnjen tako da se u njemu propiše da je u cilju ustanovljavanja broja “birača koji su glasali” potrebno izvršiti prebrojavanje glasačkih listića u glasačkim kutijama a ne potpisa birača na biračkim spiskovima;
- Članovi 6. i 9. Zakona o predsedničkim izborima trebalo bi da budu pojašnjeni tako da se u njima propiše da je u cilju utvrđivanja “većine glasova birača koji su glasali” potrebno prebrojati samo važeće glasačke listiće; i
- Problem nepostojanja izbornog administrativnog tela koje bi vršilo ulogu posrednika između Republičke izborne komisije (RIK) i biračkih odbora trebalo bi rešiti tako što bi se *ad hoc* Radne grupe zamenile Opštinskim izbornim komisijama.

Republička izborna komisija (RIK) se borila sa primenom zakonodavstva koje sadrži kontradiktorne i dvosmislene odredbe, pri čemu je povremeno dopuštala da prevagnu politički umesto pravnih razloga. Sastanci RIK-a bili su otvoreni za akreditovane posmatrače i medije, međutim, neka osetljiva pitanja razmatrana su na neformalnim i zatvorenim sastancima.

Kampanja u drugom krugu bila je uzdržana, a politička pitanja koja nisu vezana za izbore, povremeno su potiskivala kampanju kandidata u drugi plan. Pozivi da se “bojkotuje” drugi krug glasanja, koje su neki od kandidata iz prvog kruga i političke stranke uputili svojim pristalicama, podstakli su dosta razmišljanja o tome da li će biti ispunjen uslov u vezi sa odzivom birača od 50%, stvarajući nesigurnu izbornu atmosferu.

Izveštavanje o kampanji od strane državne televizije RTS 1 nastavilo je da se poboljšava, a gledaocima su pružene izbalansirane, politički neutralne informacije o platformama dvojice kandidata. U sklopu dobrodošlog razvoja događaja, kandidati su učestvovali u televizijskoj debati koja je emitovana uživo. Privatni mediji su nastavili da daju niz različitih političkih mišljenja, uz manje otvorene pristrasnosti nego što je to bilo primećeno ranije.

Što se tiče prvog kruga glasanja, pretežna većina posmatrača dala je pozitivnu ocenu glasačkog postupka, uz prijavu samo neznatnih i izolovanih neregularnosti. Prebrojavanje glasova i Radne grupe ocenjeni su u jednako pozitivnom svetlu.

OEBS/KDILJP je spreman da pomogne organima vlasti i građanskom društvu u Srbiji da prevaziđu preostale probleme, a posebno u pogledu poboljšanja zakonodavnog okvira izbora, sa čime se uveliko kasni.

PRELIMINARNI NALAZI

Nalazi i zaključci u vezi sa prvim krugom

30. septembra, OEBS/KDILJP u saradnji sa Parlamentarnom skupštinom Saveta Evrope objavio je Izveštaj o preliminarnim nalazima i zaključcima u vezi sa prvim krugom glasanja koje je održano 29. septembra. Izveštaj u vezi sa prvim krugom može se dobiti na veb-sajtu OEBS-a/KDILJP-a, na adresi www.osce.org/odihr, a ti nalazi i zaključci ponavljaju se i ovde. Kao takav, ovaj izveštaj razmatra razvoj situacije nakon prvog kruga glasanja.

Rezultati prvog kruga

Obrada rezultata prvog izbornog kruga bila je efikasna i transparentna. RIK je uspeo da objavi zvanične rezultate u okviru zakonski utvrdjenih rokova. 1. oktobra, RIK je objavio da ni jedan kandidat nije obezbedio većinu glasova u prvom krugu i da će dva vodeća kandidata, Vojislav Koštunica i Miroljub Labus, ući u drugi krug izbora, 13. oktobra.

Svi članovi RIK-a mogli su da dobiju elektronske primerke objedinjenih rezultata sa biračkih mesta. Iako su neki kandidati uložili prigovore RIK-u i žalbe Vrhovnom sudu u vezi sa drugim pitanjima, ni jedan od njih nije osporio preciznost kojom je RIK izvršio zbrajanje rezultata.

Uslov u vezi sa odzivom birača u drugom krugu

U Zakonu o predsedničkim izborima Srbije navodi se da se za predsednika proglašava kandidat koji dobije većinu glasova, pod uslovom da je najmanje polovina od ukupnog broja birača u Republici Srbiji izašla na glasanje. Ukoliko kandidat ne bude izabran u prvom krugu, dva vodeća kandidata iz prvog kruga ulaze u drugi krug. Kandidat koji dobije većinu glasova u drugom krugu bira se za predsednika, ali opet, pod uslovom da je najmanje polovina od ukupnog broja birača u Republici izašla na glasanje. Ukoliko polovina upisanih birača ne izađe na glasanje u drugom krugu, zakon nalaže da se celokupni izborni postupak ponovi ispočetka. Uslov na osnovu kojeg je neophodno da na glasanje izađe najmanje 50% upisanih birača u drugom krugu nije praktičan, on može narušiti poverenje birača u izbore, suprotan je duhu Ustava Srbije i na kraju bi mogao dovesti do ustavne krize u Republici.

Ustavom Republike Srbije predviđena je funkcija predsednika koji sprovodi zakone koje je usvojila Narodna skupština, bez ometanja u smislu upražnjenog mesta. Ovo je istaknuto u ustavnim odredbama u kojima su utvrdjeni temeljni principi predsedničkih izbora. U skladu sa tim, mandat predsednika traje pet godina, predsednik koji vrši tu funkciju može tražiti drugi mandat, a predsednik se bira na direktnim izborima, tajnim glasanjem. Dalje, u cilju podrške kontinuitetu i stabilnosti, uključene su i sledeće ustavne odredbe: (1) produženje predsedničkog mandata u slučaju neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja, (2) uklanjanje predsednika samo na osnovu glasova više od polovine poslanika u Narodnoj skupštini i naknadnog većinskog broja glasova u postupku glasanja za opoziv na nivou cele nacije, i (3) održavanje izbora za predsednika koji se organizuju najkasnije trideset dana pre isteka tekućeg mandata.

Sadašnji zakonski uslov, po kojem na glasanje mora izaći najmanje 50% upisanih birača u drugom krugu, suprotan je ovom uslovu stabilnosti i kontinuiteta koji je utvrdjen Ustavom. Dalje, trenutno važeći uslov mogao bi dovesti do ustavne krize, pošto je članom 87. utvrdjeno da predsednik Narodne skupštine privremeno popunjava upražnjeno mesto pod

ograničenim okolnostima utvrđenim u članu 87. U članu 87. se ne razmatra problem upražnjenog mesta, koji nastupa kada zbog zakonski nametnutog uslova u vezi sa odredjenim procentom birača koji treba da izadje na glasanje, ne može biti ispoštovana volja naroda u pogledu predsednika. Prema tome, sadašnji uslov bi mogao dovesti do ustavne krize.

Sadašnji uslov po kojem je neophodno da na glasanje izadje najmanje 50% upisanih birača u drugom krugu podriva poverenje javnosti u legitimnost izbora. U drugom krugu izbora, sasvim je moguće da jedan kandidat dobije znatno više glasova od drugog kandidata, ali da bude lišen predsedničkog mandata zbog toga što je odziv birača bio manji od potrebnih 50%. Kolektivna volja onih građana koji su prihvatili svoju dužnost da glasaju na izborima ne bi trebalo da bude narušena od strane one grupe građana koji ne glasaju na izborima ili koji su ubacili nevažeće listiće. Zapravo, na osnovu sada važećeg uslova u vezi sa odzivom birača, oni koji se odluče da ostanu kod kuće ili koji ubace nevažeće listiće dobijaju značajnu moć da stave veto na izborne rezultate.

Konačno, sadašnji uslov po kojem najmanje 50% upisanih birača mora izaći na glasanje u drugom krugu, nije praktičan. Većina demokratija prolazi kroz periode “zamora birača” i događa se da na izborima odziv birača bude mali. Ipak, svakako da je poželjnije imati predsednika koji je izabran izričitom voljom onih koji su glasali, bez obzira na odziv birača u drugom krugu, nego da to mesto bude stalno upražnjeno i da se neprestano održavaju izbori.

Zbog gore navedenih razloga, čiji spisak nije iscrpljen, sadašnji uslov da na glasanje mora izaći najmanje 50% upisanih birača u drugom krugu predsedničkih izbora trebalo bi da bude ukinut. Nema nikakvih ustavnih zabrana da se trenutno ukine ovo zakonodavno opterećenje pre novih izbora. U članu 9. zakona o izboru predsednika, jasno je naznačeno da celokupni izborni postupak počinje ispočetka, uključujući i minimalni rok od 45 dana za najavu datuma novih izbora i novo naimenovanje kandidata, uz prikupljanje potpisa i overu. Prema tome, bilo bi opravdano uneti izmene i dopune u izborni zakon pre objave novih predsedničkih izbora, a te izmene i dopune su neophodne da bi se ispravile anomalije, dvosimeslonost i kontradiktornost u zakonima. Dalje, takve izmene i dopune mogle bi trenutno stupiti na snagu u skladu sa članom 120. Ustava Srbije.

Rešavanje izbornih sporova

RIK je odbio otprilike 40 prigovora u kojima se navode neregularnosti prilikom glasanja tokom prvog kruga izbora na dan 29. septembra. Svi prigovori sa izuzetkom dva ticali su se manje značajnih pitanja a podnosioci prigovora nisu preduzimali dalje mere. Izuzeci su bili prigovori u vezi sa značajnim greškama na biračkom spisku za opštine na Kosovu i prigovor od strane SRS. RIK je odbacio prvi prigovor na osnovu proceduralnih razloga a podnosilac prigovora nije uložio žalbu. Drugi prigovor dao je povoda da se ulože žalbe.

U prigovoru SRS, koji je podnet RIK-u, tražilo se poništenje izbornih rezultata uz navodjenje raznih prekršaja, uključujući i neregularnosti u postupku naimenovanja i proglašavanja kandidata, nepravilno okončanje mandata članova proširenog sastava izbornih administrativnih tela, koji su bili predstavnici neuspelih kandidata u prvom krugu, nepravilnosti u sastavljanju centralnog spiska birača, nedostatke u funkcionisanju Nadzornog odbora za medije i prekršaje na sam dan izbora. Uložena je žalba Vrhovnom sudu na odbacivanje ovog prigovora od strane RIK-a koji se pozvao na jurisdikciju.

Vrhovni sud je delimično podržao prigovor SRS, međutim, odbacio je zahtev da se ponište izbori. Prema rešenju Suda, RIK je trebalo da razmotri suštinu prigovora. U novoj odluci koju je doneo, RIK je razmotrio suštinu i odbacio sve tvrdnje. SRS je ponovo uložio žalbu Vrhovnom sudu na odluku RIK-a.

Generalno gledano, zakonodavnim okvirom je utvrđen prilično efikasan mehanizam za rešavanje prigovora i žalbi u predizbornom periodu. Međutim, s obzirom na nedosatak komisija na srednjem nivou, da je došlo do velikog broja prigovora i žalbi na dan izbora, sistem ne bi mogao da funkcioniše. Dobro rukovodjenje postupkom glasanja i njegova transparentnost sprečili su moguće probleme.

Izborna administracija za drugi krug

Nakon proglašenja kandidata za drugi krug, RIK je otpustio članove proširenog sastava RIK-a i biračkih odbora koji su postavljeni od strane devet neuspešnih kandidata iz prvog kruga. S obzirom da je osam članova glasalo protiv, odluka je sporna a moguće je da je u suprotnosti sa izbornim zakonom koji nalaže da izborna administracija "radi u proširenom sastavu ... do zaključenja izbora". RIK je tvrdio da, pošto je odobrio novu listu kandidata, oni koji su naimenovani u tela izborne administracije od strane kandidata koji nisu uspeli u prvom krugu, više ne ispunjavaju zakonske uslove za članstvo. Vrhovni sud je podržao odluku RIK-a.

Otpuštanjem devet članova RIK-a u proširenom sastavu, izmenjena je njegova ravnoteža tako da je bilo moguće brže donošenje odluka. Međutim, odluke RIK-a su postale spornije tako da je DSS uložio prigovore na neke odluke i članstvo u biračkim odborima.

Upis birača

Između dva kruga glasanja nije bilo moguće ažuriranje biračkih spiskova tako da je ostao problem izostavljenih lica koja imaju pravo glasa, koji je primećen u kontkestu prvog kruga. Oni koji su ispunili starosni uslov za glasanje između dva kruga, takodje su bili izostavljeni. Preciznost biračkih spiskova je od kritičnog značaja za utvrđivanje činjenice da li je 50% građana sa pravom glasa učestvovalo na izboima, a stoga i za punovažnost izbora.

Biračima i političkim strankama nedostaje poverenje u preciznost biračkih spiskova. Takodje, odgovornost za koordinaciju i ispravku biračkih spiskova je rascepkana i dvosmislena. Pre prvog kruga, izvodi iz biračkih spiskova bili su izloženi na lokalnom nivou tako da su birači mogli da traže da se unesu izmene. Izuzimajući Kosovo, ove ispravke su generalno bile unete u biračke spiskove koji su korišteni na dan izbora. Političke stranke su takodje imale pristup biračkim spiskovima na lokalnom nivou. Međutim, nedostatak uredno vodjenog centralnog biračkog spiska sprečio je svaku efikasnu kontrolu višestruko upisanih birača i ostale greške u lokalnim izvodima biračkih spiskova. Zbog toga postoje razne tvrdnje i prigovori u vezi sa biračkim spiskovima, ali nisu dostavljeni nikakvi dokazi koji bi ih potkrepili.

Kampanja za drugi krug

Kampanja je bila relativno uzdržana a pažnja je bila usmerena na dvočasovnu televizijsku debatu između kandidata 9. oktobra. Ostali događaji, kao što je formiranje novih parlamentarnih grupacija koje je trenutno u toku, razmatranja u vezi sa prevremnim

parlamentarnim izborima i stalno prisutno ogorčenje zbog odluke predsedništva DOS-a da se prevremeno okončaju mandati 45 skupštinskih poslanika DSS-a povremeno su potiskivali izbornu kampanju u drugi plan. Kampanja koju su kandidati vodili među samim narodom izgledala je manje intenzivna nego prethodno.

Odluka dvojice poraženih kandidata iz prvo kruga, Vojislava Šešelja i Borislava Pelevića, kao i nekih političkih stranaka, da svoje pristalice pozovu na bojkot izbora, stvorila je nesigurnu izbornu atmosferu i dala povoda za razmatranja o tome da li će uslov po kojem je potrebno da na glasanje izadje 50% birača biti ispunjen. Oba kandidata u drugom krugu, većina stranaka u koaliciji DOS, građanske društvene organizacije, Pravoslavna crkva, međunarodne organizacije i sindikati podsticali su birače da glasaju na dan izbora.

Kao što je prethodno primećeno, pored poziva na bojkot, nepostojanje mogućnosti u zakonodavnom okviru da upisani birači koji zbog fizičke nesposobnosti, hospitalizacije, bolesti, putovanja, rada u inostranstvu, izdržavanja zatvorske kazne ili pritvora i raseljenja sa Kosova u Crnu Goru, nisu u stanju da dodju na biračka mesta u svojim stalnim mestima boravka, može uticati na odziv birača a stoga i na ishod samih izbora.

Izveštavanje medija u drugom krugu

Tokom drugog kruga kampanje, elektronski i štampani mediji uglavnom su u jednakoj meri izveštavali o kampanji obojice kandidata. Pretežan deo emisija na elektronskim medijima govorio je o Koštunici i Labusu kao o predsedničkim kandidatima pre nego kao o saveznim funkcionerima. Koštunica je povećao količinu plaćenog reklamnog programa u odnosu na prvi krug, što je rezultiralo uglavnom jednakom predstavljenošću oba kandidata. RTS 1 je nastavio da svakodnevno emituje jednu besplatnu reklamu za kandidate. Iako ta stanica nije emitovala mnogo specijalnih emisija o izborima, predizborne aktivnosti kandidata su predstavljene u okviru redovnih inormativnih emisija koje su biračima pružile izbalansirano i politički neutralno izveštavanje o dvojici kandidata. 9. oktobra, održana je jedina debata između dvojice kandidata u trajanju od dva sata, koju su emitovali državna TV i radio kao i širok niz lokalnih medijskih punktova.

TV kanali YU INFO i TV BK takodje su obezbedili uglavnom uravnoteženo i podjednako izveštavanje o dvojici kandidata. U poredjenju sa periodom pre prvog kruga, TV PINK je smanjio obim izveštavanja o dvojici kandidata za otprilike 50%, a generalno gledano ova stanica je emitovala приметно manje informacija o politici. Prateći šemu koja je uočena prethodno, TV PINK je nastavio da pruža podršku Labusu, često dajući negativnu sliku o Koštunici.

Izuzimajući poslednja tri dana kampanje tokom kojih su oba kandidata prikazivana u prilično negativnom svetlu, štampani mediji su u uglavnom podjednako meri izveštavali o obojici kandidata.

Uslov na osnovu kojeg je potrebno da na glasanje u drugom krugu izadje 50% birača bio je središte pažnje medija poslednjih dana kampanje, pri čemu su neki političari, predstavnici građanskog društva i neki članovi međunaordne zajednice podsticali birače da izadju na izbore, dok su ih drugi podsticali da ih bojkotuju. 9. oktobra, kada je održana debata između dvojice kandidata, TV PINK i TV BK su posvetili značajan deo svog glavnog informativnog

pograma izveštajima političara koji su davali podršku bojkotu i izražavali mišljenje da je debata beznačajna.

MPI je obavešten o tvrdnji da je list *Nacional* prekršio 48-časovanu predizbornu tišinu.

Dan izbora i zbrajanje rezultata

Preliminarni podaci ukazuju na to da je odziv birača u drugom krugu bio oko 46%, otprilike 10% manje nego u prvom krugu. Prema tome, nije ispunjen uslov Zakona o predsedničkim izborima, član 9., u kojem je propisno da je potreban odziv od 50%, tako da celokupan izborni posupak mora biti ponovljen.

Što se tiče prvog kruga glasanja, pretežna većina posmatrača je dala pozitivnu ocenu glasačkog postupka, uz prijavu samo manjih i izolovanih neregularnosti. Medjutim, prijavljeno je da je na 15% posećenih biračkih mesta bilo grupnog glasanja, da je u 13% poseta primećeno kršenje tajnosti glasanja a da je u 6% poseta zabeleženo da birači nisu pokazali važeće lične isprave.

Prebrojavanje glasova kao i rad Radnih grupa ocenjeni su u jednako pozitivnom svetlu.

*Ovaj izveštaj sačinjen je i na srpskom jeziku,
medjutim, engleski tekst je jedina zvanična verzija.*

PODACI O MISIJI I IZRAZI ZAHVALNOSTI

Šef Misije za posmatranje izbora (MPI) pri OEBS-u/KDILJP-u je Nikolai Vučanov (Bugarska). Ovaj izveštaj se zasniva na opservacijama 25 dugoročnih članova MPI-a koji se nalaze u Beogradu i u devet regionalnih centara širom Republike i sa Kosova, koji su bili raspoređeni od 2. septembra. U izveštaj su takodje uključeni nalazi u vezi sa danom izbora do kojih je došlo otprilike 114 kratkoročnih posmatrača iz 27 zemalja učesnica, koji su izveštavali sa otprilike 500 od 8.600 biračkih mesta u zemlji.

OEBS/KDILJP će objaviti sveobuhvatan izveštaj u vezi sa predsedničkim izborima, uključujući i preporuke, mesec dana nakon završetka posupka.

MPI želi da izrazi zahvalnost Ministarstvu spoljnih poslova Savezne Republike Jugoslavije i Ministarstvu unutrašnjih poslova Srbije, Ministarstvu za državnu upravu i lokalnu samoupravu, Republičkoj izbornoj komisiji i ostalim republičkim i opštinskim organima vlasti u Srbiji na njihovoj saradnji i pomoći tokom posmatranja. MPI je takodje zahvalan na podršci koju je pružila Misija OEBS-a u SRJ i ambasadama zemalja članica OEBS-a akreditovanim u Beogradu.

U vezi sa dodatnim informacijama, molimo kontaktirajte:

- Nikolaj Vulčanov (Nikolai Vulchanov), Šef MPI pri OEBS-u/KDILJP-u, u Beogradu (381-11-311-6525);
- Konrad Olževski (Konrad Olszevski), OEBS/KDILJP Savetnik za izbore, ili Jens-Hagen Ešenbacher (Jens-Hagen Eschenbacher) Predstavnik za štampu, u Varšavi (48-22-520-0600);

Misija za posmatranje izbora pri OEBS-u/KDILJP-u

Hotel Intercontinental
Vladimira Popovića 10, Beograd
Tel.: 381-11-311-6525
Fax: 381-11-311-6229
e-mail: office.osce@beotel.yu

Vebsajt OEBS-a/KDILJP-a: www.osce.org/odihr